

Objektif: 8

20. ASIR AVRUPA VE BİZ

Peyami Safa

✉️ 📧 🌐 / otukennesriyat

YAYIN NU: 16
OBJEKTİF SERİSİ: 8

T.C. KÜLTÜR ve TURİZM BAKANLIĞI
SERTİFİKA NU: 49269

ISBN: 978-975-437-035-5

www.otuken.com.tr | otuken@otuken.com.tr

1. Basım: 1976

8. BASIM

ÖTÜKEN NEŞRİYAT A.Ş.®

İstiklâl Cad. Ankara Han 65/3 • 34433 Beyoğlu-İstanbul
Tel: (0212) 251 03 50

Genel Müdür: Ertuğrul Alpay

Genel Yayın Yönetmeni: Göktürk Ömer Çakır

Editör: Abdullah Ezik

Kapak Tasarımı: Ötüken

Dizgi-Tertip: Ötüken

Kapak Baskısı: Pelikan Basım

Baskı: Ötüken Neşriyat AŞ

İstiklâl Cad. Ankara Han 65/3 Beyoğlu-İstanbul
Tel: (0212) 251 03 50
Sertifika Nu: 49269

İstanbul - 2024

Kitabın bütün yayın hakları Ötüken Neşriyat A.Ş.'ye aittir. Yayınevinden yazılı izin alınmadan, kaynağın açıkça belirtildiği akademik çalışmalar ve tanıtım faaliyetleri haricinde, kısmen veya tamamen alıntı yapılamaz; hiçbir matbu ve dijital ortamda kopya edilemez, çoğaltılamaz ve yayımlanamaz.

Peyami Safa (2 Nisan 1899-15 Haziran 1961)

2 Nisan 1899'da İstanbul Gedikpaşa'da doğdu. Babası Şair İsmail Safa, annesi Server Bedia Hanım'dır. Bir buçuk yaşındayken babası Sivas'ta öldü. İlk öğrenimine Gedikpaşa'da Menbaül-İrfan Mektebi'nde başladı. Eğitimi devam ederken dokuz yaşında, sağ kolunda ortaya çıkan kemik veremi yüzünden uzun bir hastalık dönemi geçirdi. (1908). 1910'da başladığı Vefa İdadisi'ni bu hastalık ve geçim darlığı sebebiyle bırakmak zorunda kaldı. *Bir Mekteplerinin Hatıratı / Karanlık Kralı* (1913) adlı ilk kitabını Vefa İdadisi'ndeki öğrenciliği sırasında çıkardı. Tiyatro eğitimi almak için Darülbeyt imtihanlarına girdi, kazandı, ancak devam edemedi (1914). Posta-Telgraf Nezareti'nde göreve başladı. Ardından Boğaziçi'ndeki Rehber-i İttihad Mektebi'ne muallim olarak girdi (1917). Bu dönemde *Fağfur*, *Servet-i Fünûn* ve *İctihad*'da yazdı. Bir süre Düyûn-ı Umumiye İdaresi'nde çalıştı (1918).

Ağabeyi İlhami Safa ile birlikte *Yirminci Asır* gazetesini çıkardı. (1919). *Yirminci Asır* kapandıktan sonra *Tercüman-ı Hakikat* ve *Tasvir-i Efkâr* (1922), Cumhuriyet'in ilânının ardından *Son Telgraf*, *Son Saat* ve *Son Posta* gazetelerinde çalıştı. 1924 yılında Server Bedi takma adıyla meşhur Cingöz Recai tipini yarattı. Halil Lutfi (Dördüncü) ile birlikte *Büyük Yol* adlı bir gazete çıkardı (1925). Aynı tarihlerde hem Server Bedi hem Peyami Safa imzasıyla *Cumhuriyet*'te yazdı. Bu gazeteyle ilişkisini fıkra yazarı ve edebiyat sayfası yöneticisi olarak aralıklarla sürdürdü (1928-1940). *Resimli Ay*, *Hareket* dergilerinde yazdı. Ağabeyi İlhami Safa ile birlikte *Hafta* dergisini çıkardı. (1935). *Hafta*'nın ardından *Kültür Haftası*'nı çıkardı.

Cumhuriyet'ten sonra *Yeni Mecmua*, *Tasvir-i Efkâr*, *Çınaraltı*, *Büyük Doğu*, *Vakit* ve *Ulus* gazetesinde yazmaya başladı (1949-1953). Bursa'dan milletvekili adayı oldu ancak seçimi kazanamadı (1950).

Peyami Safa bir süre sonra *Türk Düşüncesi* dergisini yayımlamaya başladı (Aralık 1953) ve *Milliyet* gazetesi yazı kadrosunda yer aldı (1 Ekim 1954). Ardından *Tercüman*'a geçti (Mart 1959). *Büyük Doğu*'da ve *Havadis* gazetesinde yazdı (21 Temmuz 1960). *Düşünen Adam* dergisinde (5 Ocak 1961) ve *Son Havadis* gazetesinde (10 Mart 1961) yazmaya başladı. 15 Haziran 1961 tarihinde Çiftehavuzlar'da öldü ve Edirnekapı Mezarlığı'nda toprağa verildi.

Peyami Safa'nın 1914-1961 yılları arasında gerçek ismiyle ve Server Bedi, Çömez, Serazad, Safiye Peyman, Bedia Servet gibi takma adlarla yazdığı süreli yayınlar şunlardır: Gazete: *Büyük Yol*, *Cumhuriyet*, *Havadis*,

Milliyet, Son Havadis, Son Posta, Son Telgraf, Tan, Tasvir, Tasvî-i Efkar, Tercüman, Tercümân-ı Hakikat, Ulus, Vakit, Yirminci Asır. Dergi: Aydabir, Aydede, Bozkurt, Büyük Doğu, Çınaraltı, Düşünen Adam, Edebiyat Gazetesi, Fağfur, Hafta, Hareket, Hayat, Heray, İctihad, İslâm Mecmuası, Kültür Haftası, Resimli Ay, Resimli Şark, Seksoloji, Servet-i Fünûn, Türk Dili, Türk Düşüncesi, Türk Yurdu, Türklük, Yedigün, Yeni Çağ, Yeni İstiklâl, Yeni Mecmua, Yeni Türk Mecmuası.

Eserleri. Hikâyeleri. 1. Gençliğimiz (1922). 2. Siyah Beyaz Hikâyeler (1923). 3. Ateş Böcekleri (1925). 4. İstanbul Hikâyeleri (tarilhsiz). 5. Hikâyeler. İlk Defa Bütün Hikâyeleri Bir Arada (1980). *Asrın Hikâyeleri*'yle Siyah Beyaz Hikâyeler, Ateş Böcekleri ve Resimli Ay mecmuasının 1930 yılında verdiği Resimli Hikâyeler ilâvesindeki hikâyeler Halil Açıkgoz tarafından bir araya getirilmiştir.

Romanları. 1. *Sözde Kızlar* (1922). 2. *Şimşek* (1923). 3. *Maşşer* (1924). 4. *Bir Akşamdı* (1924). 5. *Canan* (1925). 6. *Dokuzuncu Hariciye Koşuşu* (1930). 7. *Fatih-Harbiye* (1931). 8. *Bir Tereddüdün Romanı* (1933). 9. *Matmazel Noralıya'nın Koltuğu* (1949). 10. *Yalnızız* (1951). 11. *Biz İnsanlar* (1959). Peyami Safa'nın ayrıca *Gün Doğuyor* adlı bir piyesi yayımlanmıştır (1937). Ayrıca Server Bedi takma adıyla çok sayıda roman ve hikâye kitabı yayımlamış, tefrika etmiştir. Bu eserler de Ötüken Neşriyat tarafından Server Bedi Külliyyatı başlığı altında 2018 yılından itibaren yayımlanmaya başlamıştır.

Diğer Eserleri. 1. *Türk İnkılâbına Bakışlar* (1938). 2. *Felsefî Buhran* (1939). 3. *Millet ve İnsan* (1943). İkinci baskısı *Nasyonalizm* adıyla yapılmıştır (1961). 4. *Mahutlar* (1959). 5. *Sosyalizm* (1961). 6. *Mistisizm* (1961). 7. *Doğu-Batı Sentezi* (1962). 8. *Kızıl Çocuğa Mektuplar* (1971). Yukarıdaki üç eseri ayrıca *Nasyonalizm-Sosyalizm-Mistisizm* adıyla bir arada basılmıştır (1975).

Büyük Avrupa Anketi adlı eseri (1938) Peyami Safa'nın 1936 yılında çıktığı Avrupa seyahatini anlatır. Peyami Safa'nın çeşitli gazete ve dergilerdeki yazılarından seçmeler konularına göre tasnif edilerek "Objektif" adı altında basılmıştır: *Osmanlıca, Türkçe, Uydurmaca* (1970); *Sanat, Edebiyat, Tenkit* (1971); *Sosyalizm Marksizm Komünizm* (1971); *Din, İnkılâp, İrtica* (1971); *Kadın, Aşk, Aile* (1973); *Yazarlar, Sanatçılar, Meşşurlar* (1976); *Eğitim, Gençlik, Üniversite* (1976); *Yirminci Asır, Avrupa ve Biz* (1976). Peyami Safa, *Cumhuriyet Mekteplerine Millet Alfabeti* (1929), *Cumhuriyet Mekteplerine Kıraat* (I-IV, 1929), *Yeni Talebe Mektupları* (1930), *Büyük Mektep Nümuneleri* (1932), *Türk Grameri* (1941), *Dil Bilgisi* (1942), *Türkçe İzahlı Fransız Grameri* (1948) gibi ders kitapları da kaleme almıştır.

İÇİNDEKİLER

20. ASIR

Ey İnsan!.....	13
Neylerse Güzel Eyler	14
19. ve 20. Asır	15
Geçen Yarım Asra Bir Bakış.....	16
Yine Bu Asır	19
Yirminci Asrın Mânası.....	21
Üç Üslûp	24
Mehenk Taşı	25
Dünyanın Bugünü ve Yarını	26
Nedir Bu Fal Merakı?	28
Allah’a Doğru Yöneliş	29
Hürriyet ve Allah.....	30
Bir Allahsız Cevap	31
Allah’a Dönen Allahsızlar	33
Ruh ve Madde Kavramları	34
Madde Sizlere Ömür	35
İnsan Zekâsının Kudreti ve Aczi.....	37
Din, Medeniyet, İlim	38
Din ve İlim.....	39
Müsbet İlim ve Din	41
İlimle Din Arasında Kavga Var mı?	42
Ramazanın Son Günü.....	44
İki Peygamberin Doğum Günleri.....	45
İki Peygamber ve İki Medeniyet	46
İzmir’de Bir Dergi	48
Ötelere Doğru	49
İlmin Aydınlatamadığı Garip Hâdiseler.....	50
Uçak Kazalarındaki Garip Tesadüfler	52
Üfürükçülük ve Psikoterapi.....	54
Mucizeli Şifalara Dair.....	56
Ölümler Yaşıyorlar mı?.....	58
Fezaya Giden Adam.....	60
Tabiat Çıldır mı?.....	61
“Ben Ne Biçim Adamım?”	62
İnsanlara Bir Bakış.....	64
Kendini Hayvan Sanan İnsan.....	65
İnsanın Yeni Mânası	67
Nihilizm Devrinde miyiz?	73
Ruh Sağlığı	74
Daha Çok’un Peşinde	76
Şiirsiz Dünya Hayali	77
Teknik ve Manevi Seviye.....	79
Güzel ve Faydalı	80
Havaya Uçan İdeolojiler	81

Atom'un içindeki İmkân Dünyası	82
Karşımdaki Sarmaşık	84
Şehir ve Tabiat	85
Müsamaha ve Medeniyet	86
Medeniyet ve Sür'at	89
Dünyada İnsan Var mı?	91
Deliler ve Akıllılar	94
Büyük Adam	98
Seziş, Tahlil ve Riyâziye	99
Mistik ve Matematik Düşünce	103

HARP, ÖNCESİ VE SONRASI

Asıl Harp	107
Yeni Bir Dünyaya Hasret	109
Nevrastenik Medeniyet	112
Anahtar Arayan Dünya	113
Ayaküstü Cevap	115
Bu Dünyanın Derdi Nedir?	117
Dünyanın Muhtaç Olduğu Nizam	120
Harpten Evvel ve Sonrası	123
Kurbanların Tarihi	127
Niçin Harp Ediyorlar?	128
Bu Bir İhtilâl Harbidir	131
Harpler ve İctimai Alâkaları	132
Başta Millî Menfaat	134
Eski ve Yeni Hürriyet	136
Başımızı Yukarıya Kaldırınca	137
Yarınki Dünyanın Ahlakı	138
Karınca, İnsan ve Himalaya	139
Canavar ve Kahraman	141
Hâkimsiz ve Mahkûmsuz Dünya	143
Bu Dünya Harbinden Sonra	145
Dört Yüz Sene Süren Buhran	146
Üslûbunu Kaybeden Dünya	147
Siyasî Dünyanın Arkasında	148
Köprü Üstündeki Kadın	149
Beyaz Perde Manyakları	150
Kötümserlik ve İyimserlik Deliliği	152
Bu Dünyanın Sonu	153
Sual Şeklinde Vücutlar	154
Bir Dostumla Hoşbeş	156
Meselelerimizin Bağlı Olduğu Meseleler	157
Kahramanlar Asrı	159
Bütünleşme	160
Başka Bir Dünya Özleyişi	161
Fikir Kalleşliği	163
Hep Beraber veya Tek Başımıza	164
Buhran Psikolojisi	165
İnanır mısınız, Güler misiniz?	166

Kara Düşünceler.....	167
Dünyanın Hastalığı.....	179
Bencil ve Kahraman.....	170
Bizdeki ve Dünyadaki Buhranlar	171
İnsanları İnsanlaştırmak Yolunda.....	173
20. Asrın En Büyük İnkılabı.....	174
Birleşik Amerika’da Manevi Çöküntü	176

AVRUPA

Bu Bir Maç Değildir.....	181
Tarih Kasırgası.....	182
Avrupa Aç mı Kalacak?	184
Avrupa’daki Haklarımız ve Vazifelerimiz	187
İki Dünya Harbi.....	189
Avrupa Medeniyeti Yıkılıyor mu?.....	190
Avrupa Yaşayacak mı?	193
İnsan ve Cinayet	194
Dünyayı Kurtaracak Meşale.....	195
Bir Kitap İçin	197
Batı Batacak mı?	198
Avrupalılık Meselesi	199
Batı Medeniyeti Yaşayacak mı?.....	201

... VE BİZ

Doğu-Batı Sentezi.....	205
Şark-Garb Münakaşasına Bir Bakış	209
Türk Düşüncesi ve Batı Medeniyeti	224
Dâvamızın Yankıları	234
Batı Örneği	242
Nereye Gidiyoruz?.....	245
Eski-Yeni Kavgası (Bir Konferansın Özeti)	247
Hazıra Konuculuk ve Yaratıcılık	252
Batıyı Niçin Yanlış Anlıyoruz?.....	253
Amerika’da Bir Türk Gencinin İcadı.....	260
Dövüşmek ve Sövüşmekten Kurtulmamız İçin	262
Dışarı ve İçeri.....	263
Bir Münazara Etrafında	265
Teknik ve Kültür.....	266
Kültür, Teknik ve Hürriyet.....	268
Doğu Batı İkiliği	269
Tezatlarımız ve İfratlarımız.....	271
Ortaçağ ve Rönesans	272
İhtisas Kaçakları	274
Bugünkü Buhranın Kökleri	275
Ruhumu Geriye Ver.....	276
Bizden İleri Memleketler.....	278
Doğulu ve Batılı Olmak.....	280
Sihirli Formül, Sihirli Adam	281
DİZİN	285

20. ASIR

Ey İnsan!

Ulus, 21 Temmuz 1950

Bazan romantik ve gizli köpürüş anlarımda, Sofokles'in tiradları gibi "ey" nidasıyla başlayan haykırışlar içimi şişiriyor ve "ey insan!" diye bağırasım geliyor, ey karanlık ihtirasların kölesi! Ey ikide bir tarihin çıkmazına düşen ve başını taştan taşa çarpmadıkça yolunu değiştirmesini bilmeyen kör serseri! Ey avare! Ey görünmez istikametlere doğru ilerleyen sarhoş yelkenli! Bir karış öteni göremesen bile, dört yanında kabaran, azgın boğalar gibi haykıran ve teknenin üzerinde bombalar gibi patlayan dalgaların sesini de mi duymuyorsun? Yaklaşan belaları sezmekte bizden altmış, yetmiş yıl önce davrananlara inanmakta niçin geç kaldın? Daha o zaman Nietzsche "biz birbirini kovalayan yıkılışları, harabeleri ve altüst oluşları beklemeliyiz" diyordu. "Öyle harpler çıkacak ki arz onların benzerini hiç görmemiş olacak" diyordu. "Avrupa gölgelerle dolacak" diyordu, "ben gelecek iki askerin tarihini anlatıyorum, istikbal bize sayısız işaretlerle sesleniyor, gözlerimizin gördüğü her şey bize kaçınılmaz çöküşü haber veriyor, kulaklarımız geleceğin bu musikisini duyacak kadar incelemiştir. Bütün Avrupa medeniyetimiz boğucu bir bekleme hali içindedir; her on yılda bir, büyük selamete, katastrofa doğru yol alıyor" diyordu.

Bu ihbarlara niçin kulak asmadın? Astınsa niçin alabildiğine kazanç, refah, keyif, müzakere, münakaşa ve gevezelik hürriyetinden başka selamet yolu aramadın, çobanları sürülerin emrine veren ters cemiyet anlayışlarıyla topluluklarını idareye kalktın? Ben seni ve kendimi bildim bileli hata içindesin: Çeyrek asır içinde bir dünya harbinin hatalarını düzeltmek için ikincisini yaptın ve onun hatalarını düzeltmek için üçüncüsüne hazırlanıyorsun. Tarihin hiçbir devrinde senin gafletin bu kadar büyük olmamış ve selametli neticeleri bu kadar kısa bir zamanda meydana çıkarmamıştır, ey insan! ey karanlık ihtirasların kölesi! Ey ikide bir tarihin çıkmazına düşen ve başını taştan taş çarpmadıkça yolunu değiştirmesini bilmeyen kör serseri! Ey... Ey... Ey...

Neyleyse Güzel Eyler

Tasvir-i Efkar, 1 Ocak 1944

Bütün insanlar aynı günde doğmuşuz gibi kendimizi bugün bir yaş daha büyümüş sayıyoruz. Çoğumuz yeni yaşamızı bugünden evvel doldurduk, çoğumuz da ona basmadık. Bu müşterek ve itibarî yaşa giren biz değiliz, asrımızdır: Tam kırk dördüne basıyor. Tastamam olgunluk çağına girdiği halde ilk gençliğindeki kadar delişmen ve döğüşgen, babası on dokuzuncunun mehtap ve havuz romantizminden uzaklaşmış, bir bakıma şaşkırtıcı bir teknik ve madde hokkabazı, bir bakıma idealist, en küçük ve en büyük dünya içindeki rüyalarını mikroskop ve teleskopla gören, gerçeğe muhayyel arasında sıkıştığı için şaşkın ve hırçın, bütün asırların en delisi ve en dehalisi yirminci asır, beynini çatlatabilecek bir şuur gerginliği içinde, kendini tecrübeden tecrübeye, faraziye den faraziye ye, ihtilal den ihtilale, harpten harbe atıyor.

HARP, ÖNCESİ VE SONRASI

Asıl Harp

Hafta, 26 Aralık 1934

Biz fabrika lüzumunu anlıyoruz, çünkü fabrikada şeker yapılır ve şeker yeriz; çünkü fabrikada esvap yapılır ve esvabı giyeriz.

Biz şimendüferin lüzumunu da anlıyoruz, çünkü şimendüferlerle eşya taşınır ve eşya bize lazımdır; çünkü şimendüfere bineriz ve bir yerden başka bir yere gideriz.

Biz tayyarenin lüzumunu da anlıyoruz, çünkü muharebede düşmanın en göz yıldırıcı silahı tayyaredir; çünkü toprağımızı müdafaa için tayyare şarttır.

Biz taştan ve betondan binaların lüzumunu da anlıyoruz, çünkü yangın tahta yapıları yakar, zelzele çürük yapıları yıkar.

Biz fabrikanın, şimendüferin, tayyarenin, beton yapının lüzumunu anlıyoruz, çünkü bunlar bir küfecinin bile hemen takdir edebileceği basit maddi ihtiyaçlardır ve bunlara avuç dolusu para döküyoruz. Helâl olsun.

Fakat bu lüzumlu şeylerin yanında aynı derecede lüzumlu bir şeyler daha var ki, işte bunları anlamakta bir küfeciden fazla ileri gitmiş değiliz. Mesela bir millete resim galerisi, şeker fabrikası kadar lazımdır. Bulgarlara ve Yunanlılara varıncaya kadar, büyük ve küçük her millet buna da öbürü derecesinde ehemmiyet vermiştir. Fakat biz küfeciyile beraber soruyoruz: Resim galerisi de nedir?

AVRUPA

Bu Bir Maç Değildir

Tasvir-i Efkar, 11 Mart 1941

Şövalesinin önünde duran ressam, bir elinde palet, öbür elinde fırça, arada bir ayağa kalkar, geri çekilir, gözlerini kısarak tablosuna uzaktan bakar. Resmin teferruatıyla *ensemble* denilen heyet-i umumiyesi arasındaki münasebetleri kaçırmamak için, bu uzaktan ve toplu bakış zarurîdir; yoksa teferruat içinde kaybolan sanatkar, bütünün ahengi ni ve mânâsını kavramaktan aciz kalır.

İçinde yaşadığımız büyük ve çapraşık hadiselerin teferruatında boğulmak istemeyen bir idrak için de, arada bir uzağa çekilerek, bugünkü dünya tablosuna geri bir tarih planından bakmak zarureti var.

On sene kadar geri çekilelim.

Neredeyiz? Bir yandan fazla istihsalin, öte yandan az istihlakin doğurduğu müthiş bir iktisadî buhranın ortasında. Amerika'da buğdaylar denize dökülüyor. O kahveler yakılıyor; Asya'da insanlar açlıktan kırılıyor. O zamanki münakaşalar hatırlardadır: Kimi bu buhranı cemiyetlerin bünyesinden doğan, istihsal tarihinin derin köklerine bağlı, iktisadî olduğu kadar içtimaî bir zaruret gibi görüyor; kimi de iki trenin çarpışması gibi arızî ve geçici bir kaza telakki ediyor. Birincilere göre bu buhran bir dünya harbine ve dünya inkılabına gider, ikincilere göre her buhran gibi geçecektir. Sonraki hadiseler iki tarafa da hak verdi-

... VE BİZ

Doğu-Batı Sentezi

Doğu-Batı Sentezi eserinin önsözü, 29 Mayıs 1961

Cumhuriyetin ilanından sonra, 1933'den beri, Türkiye'ye Doğu-Batı meselesini konferanslarla ve makale serileriyle ilk defa getiren benim.

Avrupa fikir adamları arasında Doğu'ya dönüşün tek selamet yolu olduğu ileri sürülürken, biz bundan habersiz, Batı'ya yönelmiş bulunuyorduk.

Almanya'da Spengler, Batının inhitatını haber veren meşhur eserinden sonra doğan tartışmalar üzerine Fransa'da, İngiltere'de ve İtalya'da birçok kitaplar ve anketler çıktı. Türk aydınlarının ve halk efkârının bunlardan haberi yoktu. Meselenin Türkiye'de ilk ithalatçısı bendim. 1933'le 1938 arasında, *Kültür Haftası* adındaki mecmuamda davayı ortaya koyduktan sonra, mahdud birkaç ilim adamının alakasından başka meseleye yaklaşan hiç kimse çıkmadı. *Türk İnkılabına Bakışlar* adlı kitabımda meseleye daha derinliğine girmeye çalıştım.

Guglielmo Ferrero'nun *Entre le Passé et L'Avenir* adlı eserinin 147'nci sayfasındaki "Doğu ve Batı" başlıklı faslında şu soru ile meseleye giriliyor (1924):

"Bir kere daha selamet yolunu Doğudaki büyük fikir perişanlığında mı arayacağız? İlmine, servetine ve kuvvetine bu kadar mağrur Batı, mütevazı bir çömez gibi asırlardan beri